

DISCURS

EN L'ACTE LLITERARI-MUSICAL
CELEBRAT EL DÍA XIX DE FEBRER DE L'ANY MCMXIV

ACADEMIA VALENCIANISTA

DISCURS

DE

FRANCÉS MARTÍNEZ Y MARTÍNEZ

ADVOCAT

EN L'ACTE LLITERARI - MUSICAL

CELEBRAT EL DÍA XIX DE FEBRER DEL ANY MCMXIV

VALENCIA—MCMXIV

ESTABLIMENT TIPOGRÀFIC FILLS DE F. VIVES MORA
HERNAN CORTÉS, 6

DE

FRANCESC MARTÍNEZ I MARTÍNEZ

Presentacio

El *Discurs* que reproduim fon pronunciat per Francesc Martínez i Martínez en l'Academia Valencianista del Centre Escolar y Mercantil de Valencia el 19 de febrer de 1914. Per les notícies a les que hem tingut acces, tingue tan gran acceptacio que fon publicat, fent-se provablement dos edicions, ya que de dos maneres el resenya Carmelina Sánchez Cutillas en la biografia que escrivi de qui fon son yayo.

En el Rogle Constanti Llombart hem considerat que tambe hui seguix sent de gran interes el contingut d'aquella conferencia; primer, porque no ha perdut actualitat, i segon, porque aporta una atra prova –com en tants atres casos– del compromís d'una persona lliure, independent, en una formacio solida, profundament enamorada de la seua terra, de la seua llengua i de la seua cultura, que no dubtà per apostar per una Valencia lliure i protagonista del seu destí.

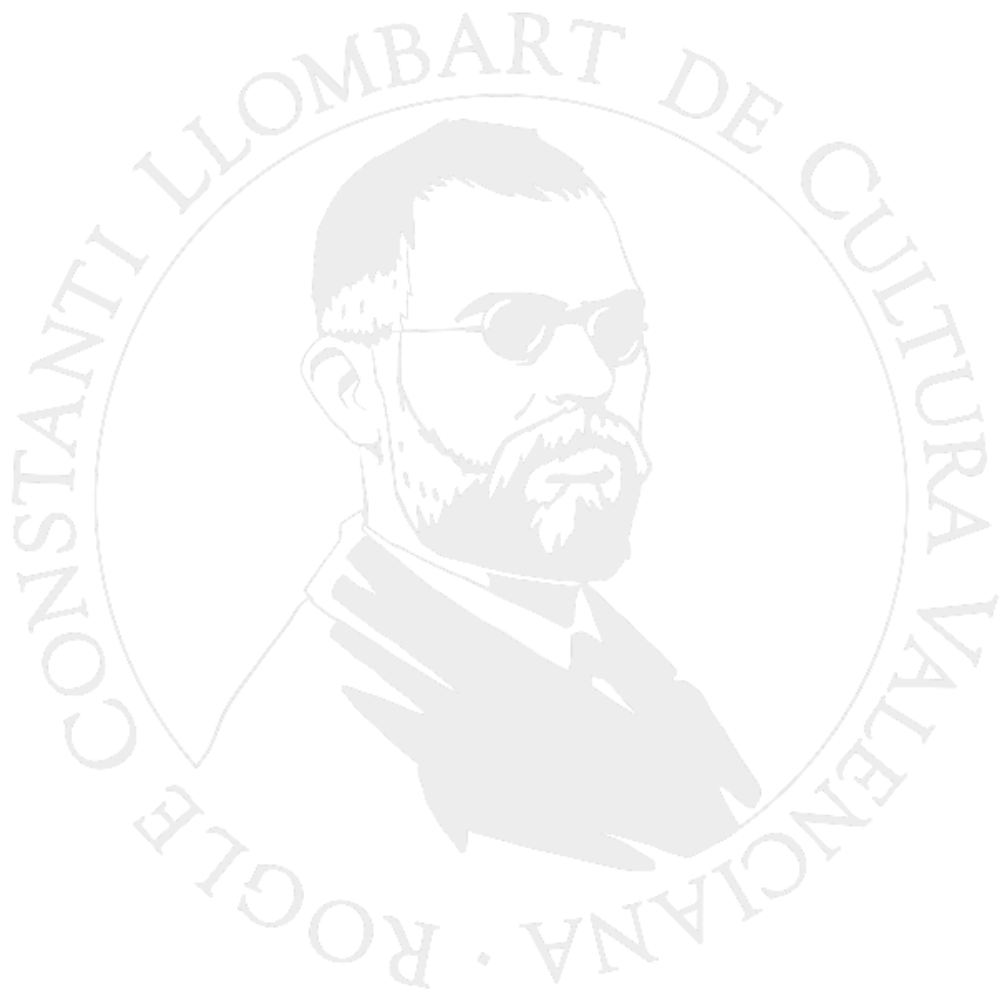
La defensa de la singularitat de la llengua i cultura valencianes, de la nacionalitat valenciana, foren causes primordials en el seu quefer, en les seues investigacions i en les seues actuacions publiques, per a tot lo qual sempre estigue dispost.

La breu biografia de Francesc Martínez que se pot llegir a continuacio mostra, en senyes concretes, l'autenticitat d'estes afirmacions. Seguidament es presenta la transcripcio integra del *Discurs* i, finalment, s'inserten tres resenyes que feu de l'acte la premsa de l'epoca.

El *Discurs* es tot un repas de la lliteratura valenciana, un recorregut pels nostres grans escritors i les seues obres, zenit de les lletres valencianes, que feren florir un segle d'or, vinculat, com no podia ser d'una atra manera, a la potencia que en molts ordens (economic, social, artistic...) fon el Regne de Valencia en aquella epoca dorada. Pero les seues paraules son molt mes, puix en elles apela a la necessitat de parlar la llengua valenciana, a estudiar-la i a fer-la oficial; encoraja especialment a la joventut ad estes missions, i ho fa en estes paraules:

“Jóvens de la Acadèmia Valencianista, javant!, ja treballar!, ja estudiar la llengua, a investigar la història!, a ensenyar als alts y als baixets a proclamar nòstres glòries y nòstre valdrer, pera alcançar el llòch que'n la història nos correspòn y posar a Valencia en la situació que al present deu tindrer, tornant a ser aquella de la época foral, per uns codiciada, per atres envejada y per tots enaltida”.

Valencia ciutat, 6 de giner de 2020

Francesc Martínez i Martínez

(Altea, 1866 – 1946)

Naixque en Altea (La Marina Baixa) el 13 de juliol de 1866. Fon el primer fill del matrimoni format per Joan Martínez i Martínez i Rosa Martínez i Martínez –els quals, a pesar de la coincidència de llinages, no mantenien cap parentesc–; tingue tres germans, Margarita, que mori de curta edat, Rosa i Josep. La seua era una família de llauradors acomodats que residien en el número 16 del carrer de santa Barbara d’Altea, actualment Glorieta de l’escriptor Francesc Martínez i Martínez, via que, recta i empinada, arriba a la plaça de l’iglesia.

Deprenque les primeres lletres en l’escola que popularment se coneixia com del “Tio Notari”, pero pronte, quan només tenia 10 anys, vijà a València en son tio-yayo, el sacerdot Francisco Martínez Rostoll, que actuaria de tutor i el qual eixerciria una gran influència sobre la seua formació intel·lectual i humanística. En la capital comença els seus estudis de bachillerat i, finalitzats estos, estudiarà Dret Civil i Canònic en l’Universitat de València, llicenciant-se en 1889 i ingressant en l’Il·lustre Colege d’Advocats de la capital valenciana en 1891. En l’Universitat foren condiscípuls seus Rafael Altamira, Pascual Soriano i Francesc Martínez Orozco, en qui fundà la revista-periodic *La Unión Escolar*, publicació de vida efimera. Tractà en Josep Sanchis Sivera, Vicent Blasco Ibáñez o Francesc Martí Grajales, tots ells interessats bibliòfils en aquella època.

Eixercirà la seua professió d’advocat en el Cap i Casal treballant en el despaig de Vicent Gadea Orozco, que havia segut catedràtic seu, lloc en el qual conegué a la seua futura muller. Retornà a Altea, a on ocuparà el càrrec de jutge municipal en 1893, deixant-lo per a tornar a València a l’any següent, durant el qual se casaria en Carme Pardo Ximénez. El matrimoni s’instal·là en el carrer Governador Vell de València, en la casa que havia segut del seu sogre. De l’unio naixerien quatre fills, dels quals ne sobreviurien tres (Elisa, Rosa i Pere Joan), puix el naixement del quart (Francesc) motivà la mort de la mare, quan només contava en 31 anys, i de la pròpia criatura; ell ja no es tornaria a casar, fent-se càrrec de la criança de la família.

Des del moment en que s’havia establert en València decidí ocupar-se de la seua finca, que se repartia entre Altea, Chelva i propietats vinícoles –heretades del seu sogre– en la comarca d’Utiel-Requena, la qual cosa compatibilisà en les seues aficions culturals, bibliogràfiques, arqueològiques i artístiques, i en la realització d’estudis històrics, literaris i folclòrics..., que acabarien absorbint-lo, deixant de costat

la seua professio –ell mateix ho resenya en les seues notes autobiografiques a finals de 1894.

Estem davant d'un intel·lectual en una solida formacio i una preocupacio especial per la cultura i llengua valencianes. Militant republicà, federaliste i valencianiste; d'idees progressistes pero a l'hora moderat, fon un partidari declarat de l'autonomia del Regne de Valencia, participant en l'iniciativa per a la consecucio d'esta ya en 1919, en la campanya iniciada per la Diputacio de Valencia que desgraciadament quedà frustrada, i, sobre tot, en el poces pro autonomia en 1931 –Anteproyecte d'Estatut d'Autonomia del País Valencià–, ya en epoca de la II Republica; aci actuà en representacio del Centre de Cultura Valenciana, del que fon membre de numero i Deca. Fon tambe soci de Lo Rat Penat, ocupant carrecs en la seua junta de govern, entre ells, el de vicepresident, i pareix ser que s'integrà en Valencia Nova, entitat fundada en 1904 per Josep Mª Puig Torralva, organizacio que tenia un caracter mes progressiste i que no renunciava a l'accio politica. Tambe fon membre de la Societat Economica d'Amics del País, participà en el Primer Congrés de la Corona d'Arago en 1908 i col·laborà en el *Diccionari Català-Valencià-Balear* (l'IEC l'havia nomenat col·laborador per Altea).

Des del punt de vista cultural s'ha de destacar el seu interes per l'obra de Cervantes i especialment per *El Quixot*, arribant a posseir una de les colleccions cervantines mes importants, per aço fon conegut en la seua epoca com “el más cervantista de los valencianos y el más valenciano de los cervantistas”. Deixà preparada una traduccio del Quixot a la llengua valenciana i reuni en la seua biblioteca 425 edicions de *El Quixot*, 200 d'unes atres obres de Cervantes i 600 edicions d'obres diverses sobre temes cervantins. Durant la Republica esta biblioteca acabà en mans de l'Institut d'Estudis Valencians, sent-li retornada en octubre de 1939. En 1952 fon adquirida a la familia per la Diputacio de Valencia.

Respecte de l'idioma valencià treballà per a conseguir que el bilingüisme fora una realitat, i especialment ho feu per la dignificacio i conreu de la llengua valenciana, mantenint-se al costat de Fullana –a qui admirava com a llingüiste– en els seus posicionaments filològics.

Mori en Altea el 5 d'octubre de 1946.

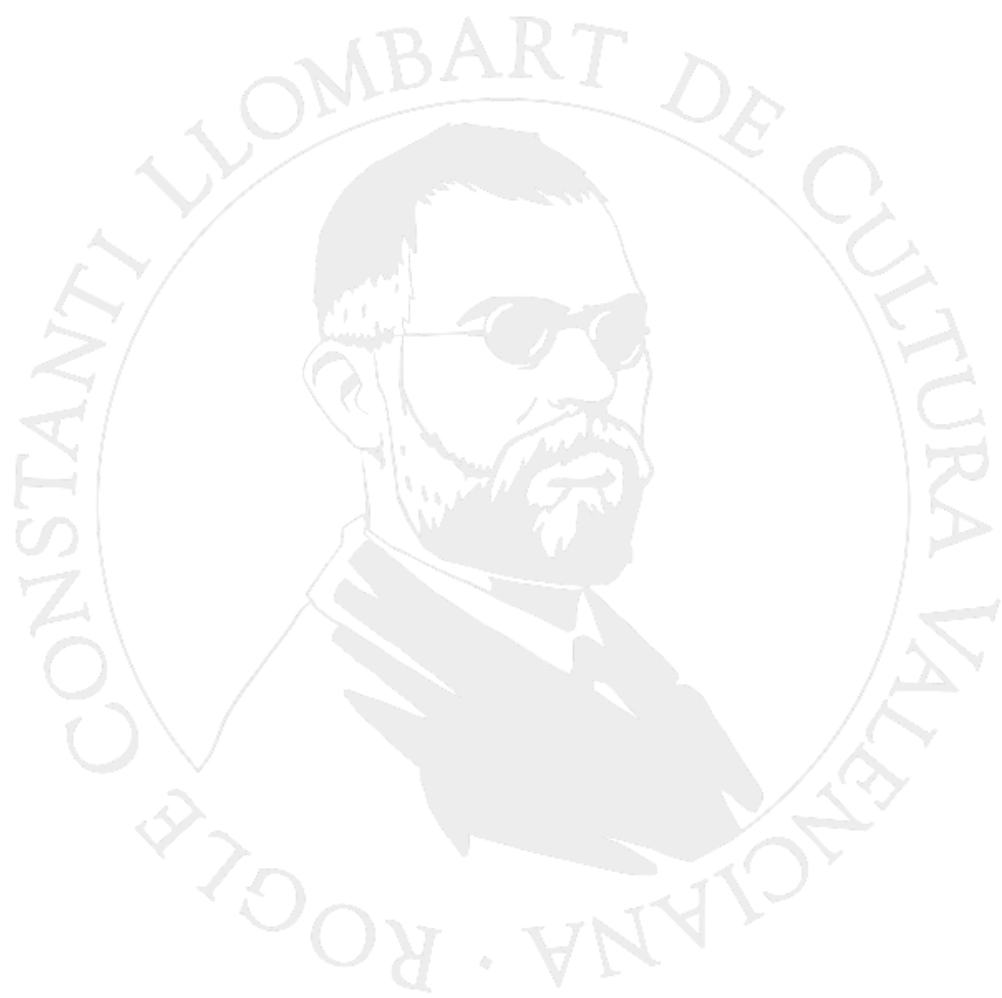
Entre les seues obres mes importants figura *Folk-lore valencià. Coses de la meua terra (la Marina)*, tres volums sobre costums, llegendes, contes i tradicions valencianes apreguts en 1912, 1920 i l'ultim en 1947; obra reeditada en 1987 i 2012.

Son obres seues tambe:

La última aventura de Don Quijote (1905), *Don Quijote y Sancho Panza* (1906), *Obra de terra saguntina. Homenaje al comte de Lumieres*. (1909), *Endevinalles* (1914), *Martín Juan de Galba, coautor de “Tirant lo Blanch”* (1916), *El descubrimiento de América y las*

joyas de la reina dona Isabel: conferencias dadas en la Academia de la juventud católica de Valencia en el mes de enero del año 1906 (1916), Juan Antonio Mayans y Síscar y Juan Antonio Pellicer y Saforcada (1917), Melchor Valenciano de Mendiolazo. Jurado de Valencia... (1917), Algo de Bibliografía valenciano-vicentista (1919), Don Guillem de Castro no pudo ser el falso Alonso Fernández de Avellaneda: Carta abierta al Sr. D. Emilio Cotarelo y Mori (1921), Los riegos de la villa de Altea y su Derecho Consuetudinario (1922), Una leyenda más destruida. La colección de medallas del Doctor Strany (1925), El Derecho Consuetudinario en Altea, villa del Reino de Valencia (1927), Folk-lore valencià. Arreplega de llegendes, tradicions i costums del Reine de Valencia (1927), Arqueología Valenciana. Hemeroscopeio e Ifach (1928), Fiestas en Valencia con motivo de la victoria de Lepanto (1930, Antigüedades de Altea. "Capnegret" (1943), Los amores de Doña Isabel de Castilla y Don Fernando de Aragón: Adelante los Reyes Católicos (1944), Una visita al cenobio de la Santísima Trinidad de Valencia, sepultura de la reina doña María (1946).

DISCURS

Senyores, Senyors:

Qui no tinguera la inspiració de Ausias, la elegancia de Sor Issabel de Villena, ans dama y casi companyona de la Reina D.ª María Governadora d'este Realme, y l'estens lecsich de Martorell, de Roiç de Corella y de molts atres escriptors del sigle XV, pera cantar, hermoses dames valencianes, vòstra bellesa, relatar vòstres virtuts y enumerar vòstres encants! Al menys posseira yo el xispejant ingèni de mossén Fenollar, Gassull, y el Notari Moreno, pera fer entreobrir vòstres llavis de grana per el deliciós riures, que vòstre hermós semblant torna de glòria; pero pòbre de ingèni, y de paraula no molt llarch, sòls puch dirvos que teniu ma admiració y ab tot el còr de entussiaste valenciá vos salude, y en nòm d'esta joventut plena de ideals y de fe vos done les gracies, perque ab les vòstres incomparables haveu donat vida y relleu a este patriòtich acte, omplint de llum y de alegría esta magnífica cambra, en que huí per primera vòlta la Acadèmia Valencianista del Centre Escolar y Mercantil, abandonant el racó ahon pareixia que s'amagava, s'ha presentat donant mòstra gallarda de llur ecsistència, ensenyantnos repelons de nòstra gloriosa història per mig de la projecció, recreant nòstre esperit ab els sublimes tràços de música qual lletra valenciana nos ha demostrat que be casa ab aquella, y revelantnos la ecsistència de una còlla de inspirats poetes y erudits prosistes valencians.

Un desacèrt ha tengut la Acadèmia, y es el nomenament del que ocupa este honorable *siti*, pera mí més *perillós* que'l de fama de nòstre Alfons el Magnánim. Haveu estat desacertats, senyors, pues en mí no trobaréu al orador y molt manco a la paraula eloqüent; pero a falta d'estes cualitats, y demane que'm servixca de redenció de les justes censures que per haverme atrevit a ocupar-lo mereixch, tinch grans entussiasmes y com vosatros un falaguer ideal.

Tinch entussiasmes per nòstra dolça parla, a la que pòques llengües se li igualen en suavitat; y tant es aixina, que'stich segur, que si Carles l'Emperador l'havera coneguda be, al fer la distribució del empleu que donava als distints idiomes, el nòstre, el valenciá, l'havera guardat pera parlar ab els àngels, ya que'l lletí el destinava pera Deu y el italiá pera les dames. La llengua valenciana, d'entre'ls idiomes spanyòls, perque spanyòls son tots els que'n esta nació es parlen, el Vasch, el Gallego, el Catalá, el Castellá, el Mallorquí, y aixina ho ha reconegut l'Acadèmia Espanyòla, es, com havem pogut comprovar fa pòch, al cantarse un fracment de Tannhauser, la més armoniosa, la que millor casa ab la música, y per lo mateix no te parella pera espresar tèndres afèctes naixcuts del còr, com ho demostrá en el sigle XV Ausias March, el poeta per tots alabat encara en la seua época; el primer Marqués de Santillana, lliterat de còs sancer, gala de musses castellanés, en carta que li escrivia al Condestable de Portugal,

parlant de poesia y de poetes, dia: *Mossen Ausias March, el qual aun vive, es grand trovador, e ome de asaz elevado espíritu.*

En la segona dena del sigle XVII, Cervantes, el tan justament apellat príncip dels ingènis, l'autor del immortal Quixòt, llibre que ha corregut tot el mon y ha segut posat en moltíssims idiomes, y dich posat, porque l'Ingeniós Fidalch es intraduible; novèla de les que s'han fet tantes edicions que sòls els llibres sants, la Biblia, li aventagen; *el manco sá*, com alguns li dieun, fa 299 anys escrigué sa novèla septentrional, com éll apellá a Pèrsiles y Segismunda, publicada un any passat de sa mòrt y en el capítol XII, llibre III, después que'ls protagonistas ab llurs companyons passen una nit fatigosa per els perills en que'ls alarbs els pòsen en un llóch de moreschs no llunt de Valencia, en la que no entraren, diu: *pero no faltó quien les dixo la grandeza de su sitio, la excelencia de sus moradores, amenidad de sus contornos, y finalmente todo aquello que la hace hermosa y rica sobre todas las ciudades, no sólo de España, sino de toda Europa, y principalmente les alabaron la hermosura de las mujeres y su extremada limpieza y GRACIOSA LENGUA, con quien sólo la Portuguesa puede competir, en ser DULCE y AGRADABLE.* El testimoni no pòt ser de més gran escepció, pues el primer dels ingènis castellans, per rahó dels seus viages y el cautivèri en Alger, ahon tantes gents va tractar, especialment a uns mercaders valencians, coneixia distints idiomes, en particular tots els peninsulars, els italians y encara l'arabesch.

La llengua valenciana en dolçor aventaja a la castellana, porque té sòns més sonors y suaus que aquèlla y no té els més aspres del idioma oficial; son aquells, entres atres, la è y ò aubèrtes, la s suau y els de les *ches* paregudes a la francesa y a la italiana, que substituïxen als aspres *g* y *j* castellanés; aixina nosatros al nomenar a la Mare de Deu, diem Vèrge María, mòt infinitament més dolç que el *Virgen* de Castella.

Ya que hem tocat este punt, crech devem dir dos paraules sobre la qüestió que a les hòres d'ara tant acalora, la difícil qüestió ortogràfica, sobre la que opinions tan diferents s'han estampat, fins haver qui ha dit: "fem taula rasa de la ortografia valenciana y adoptem la castellana". Yo no puch menys d'exclamar: ¡heregia llengüística més gran may s'ha pogut dir! Sense la ortografia pròpia de nòstra llengua, ¿cóm es pòden escriurer ni grafiar els distints sòns que té de les atres, especialment de la castellana? Millor fora que per conter de dir semejants blasfemies, emplearen el temps en estudiar nòstra parla, no en els carrerons y les plaçetes de la capital, sino en els pòbles, ahon més pura y menys contaminada del castellá es conserva; més guanyaria la cultura y el idioma, si'l temps que alguns empleen en escriure semejants desgavells, l'ocuparen en llegir a nòstres clàssichs, que no hauran estat unànims en algunes paraules, lo que no es estrany, pues ú y dos y tres sigles més tart els occurri lo pròpi als escriptors castellans, pero tots més o menys dolenta empleen la ortografia pròpia; iquánt més es dependria llegint als escriptors de nòstre sigle de òr, que per

cèrt alvansá un sigle al de Castella, que no pasar els ulls per engajullades fulles de les que hara tantes se'n fan!

Diuen alguns, que'l pòble no hu enten, pero ¿se li ensenya? Al xiquet en la escòla li fan dependre el castellá, que no aplega a conéixer, si més tart no seguix estudiant, y occurix que quant aplega a grandet, sap pintar millor o pijor signes del alfabet de Castella, lo que pera res li aprofita, perque no sap els mòts de la llengua, que'l despotisme de un Rey estranjer nos simposá fa pòch més de dos sigles; atra còsa sería, si en la escòla els mestres ensenyaren al mateix temps que'l idioma oficial el nòstre pròpi, pues entonces tinch seguritat que les pòbres criatures, que passen més que Pere Porter quant va abaixar al Infèrn, per no entendre ni pòch ni gens al professor, aplegarien a poder comunicarse per mig de la escritura ab les demás persones, si volíen o els precisava, lo qu'es ara impossible, pues escriuen lo que no saben y no pòden escriure lo que coneixen. ¿Veritat qu'es molt xistós el cas? Pues es cèrt y ben dolorós. Els que han estudiat idiomes, han vist que les gramátiques están escrites, no en el que va a estudiarse, sino en el que l'escolar coneix; aixina veem la gramática lletina, la francesa, la inglesa, la italiana..., etc., escrites en castellá, y en el cas de que parlem, als valencians, pera estudiar la llengua castellana, se la donen en este idioma que no entenen; em referixch, senyors, a les gents dels pòbles. Y lo més anórmal del cas es, qu'eixa ensenyança que no es tal, la paga'l mateix a qui se li dona y de la que no pòt traurer profit. Mes ya qu'este mal no te remey per ara, procurem per els mijos que a nòstre alcançs estiguen, ensenyar a llegir nòstra llengua, quals regles ortogràfiques clássiques no son tan difícils com pareix, y pera millor poder cumplir éste que yo crech déurer, estudiem nosatros.

En nòstres clássichs tenim escrits pera tots els gusts: els aficionats a les òbres místiques esplajarán son esperit, avivant son fervor, llegint la *Vita Christi*, hermosa òbra de Sor Issabel de Villena, ahon la mònja del convent de la Trinitat mòstra gust y elegancia com a escriptora y fervor com a mística; els quatre del *Cartòxa* del cavaller Roiç de Corella; aixina com el *Psaltèri*, *Imitació de Jesu-Christ*, de Miquèl Pérez, per cèrt primera traducció feta de la òbra del venerable Kempis, pues les versions francesa e italiana tarden encara sis anys en publicarse; vides de sants y en especial de la Vèrge María, del mateix, *Llibre* apellat *dels àngels*, *Cordial del ànima* de Bernardi Vallmanya; *Història de la Passió*, en vèrs, per Mossen Fenollar y Pere Martínez, y molts atres que formaríen, més que una llista, un catálech; pues son numerosíssims els d'este gènere, sense contar els de doctrina christiana, de Hòres, Semana Santa, Confessional, etc.

Els prèveres, apart dels incomparables sermons de San Vicènt Ferrer, pòden estudiar omelíes sobre varis *Psalms*, especialment sobre'l *Misserere* y el *Deprofundis*, escrits per Mossen Geròni Fuster.

Els aficionats a la literatura dels Grèchs, les *Trasformacions del poeta Ovidi*, traducció de Francés Alegre; *La Història de Aleixandre*, per Quinto Curcio Rufo y Plutarch, posat en valenciana pròsa per Luis de Fenollet; aixina com atres.

Els amants de la novèla a *Tirant lo Blanch*, de Joanòt Martorell, y *Lo Càrcer d'amor*, traducció de Bernardi Vallmanya; del primer pòsa Cervantes en boca del Retor, en el célebre escrituri de la llibrería de D. Quixòt, les següents paraules laudatòries, qu'es deuen estampar, pera que siguen de tots conegudes. Diu aixina el Príncip dels ingénis: "... se le cayó uno á los pies del barbero, que le tomó gana de ver de quién era, y vió que decía: Historia del famoso caballero *Tirante el Blanco*. Válgame Dios, dijo el cura dando una gran voz: ¡que aquí este *Tirante el Blanco*! Dádmele acá, compadre, que hago cuenta que he hallado en él un tesoro de contento y una mina de pasatiempos. Aquí está D. Kirieleisón de Montalbán, valeroso caballero, y su hermano Tomás de Montalbán y del caballero Fonseca, con la batalla que el valiente de Tirante hizo con el alano, y las agudezas de la doncella Placerdemivida, con los amores y embustes de la viuda reposada, y la señora Emperatriz enamorada de Hipólito, su escudero. Digoos verdad, señor compadre, que, por su estilo, es el mejor libro del mundo: aquí comen los caballeros, y duermen y mueren en sus camas, y hacen testamento antes de su muerte, con otras cosas de que todos los demás libros de este género carecen..." En tot l'escrituri parlá tant com d'este de ningún atres llibre ni autor y molt manco fa tantes alabances.

Els que perixen per lo satírich, no trobarán res més xispejant que *Lo procés de les olives*, o *Disputa dels jovens y dels vells*, de Mossén Fenollar, Mossén Vinyòles, Moreno y Gasull, aixina com *Lo sompni de Johan Johan*, també del magnífich Mossén Jaume Gassull, cavaller, *Lo Jardinet d'orats* y atres.

Els juristes tenen gran capdal en els *Furs*, *Actes de còrts*, y els comentaristes d'aquells; aixina com els que's dediquen a la història tenen a Beuter, apart de la *Crònica real* y la de Muntaner, ciudadá de Valencia y senyor de Moncada. Hasta en valenciana pròsa, com llavònses es día, hi ha un llibre de jòchs titulat *Llibre de jòchs partits dels schachs*, per Francesc Vicent.

De poesia no's diga, desde les òbres de Pere March y son fill Ausias, seguint per el primer llibre imprés en Valencia, y per lo tant en Espanya, *Les Tròves en lahors de la Vèrge María*, el que está format per composicions de varis poetes tots valencians, hasta Jaume Roig y tants atres, que pera sòls nomenarlos es tendría de fer una llarguíssima llista, tots quíns menys, quíns més, pòden servir de mestres pera estudiar la llengua valenciana. Y estimats jóvens, cregueu-me, sense conéixer als clàssichs, es necetat parlar del valenciá y volerse ficar a donar regles, pues es podria aplicar la frase popular de *qué sap el gat de fer culleres*.

Pera acabar este punt, diré, que la resolució del problema ortogràfic requerix conéixer la fonética, la etimología, y als escriptors antichs, y sense la concurrència d'estos tres elements res práctic es podrá fer. Ara be, no hi ha que desanimarse, precisa seguir avant i escriurer en valenciana pròsa, si no millor, més malament, pues *errando errando deponitur error*.

La tasca nòstra, jóvens de l'Acadèmia Valencianista, no s'acaba en estudiar la llengua, tenim més que fer; la vera història d'Espanya no està escrita, pues la història de Castella, a la que generalment se li dona el nòm d'aquella, sòs es la de una part de la nació, y lo pijor, ab moltes mentires y llegendes; vosatros vos deveu afanyar a investigar, com huí es fa, estudiant en els documents originals els fets gloriosos de la Corona Aragonesa, y recabar el dret que tenim de que nòstres Reys, alguns dels quals han segut tan grans, que'ls raigs de sa glòria oscuríen els esplendorosos del sòl, figuren en la cronología dels Reys d'Espanya.

No devem tolerar que Covadonga siga l'únich bresòl del Christianisme en Espanya, segons la majoria dels autors; hi ha que repetir fòrt, perque molts están sorts, que al mateix temps que'l got Pelayo alçava son penó en Asturies, en Navarra y els Pirineus orientals, no's deixaven els cristians domenyar per la mija lluna, y la corona Pirinayca es desenrolla paralelament a la Monarquía Astur. Cada ú tinga les seues glòries, y sense regatejarles als demés, proclamem les nòstres; es deurer de nosatros el fer vorer als que despectivament, al nomenar la confederació Aragonesa, diuen la *Coronilla de Aragón*, que Jaume primer, quant ya no li quedaba, segons els antichs tratats, res que conquistar en la Península, va regalar un Reyne a Castella, el de Murcia, que Alfons, apellat el Savi, no pogué retíndrer ni reconquerir; y ya que a éste hem nomenat, no podem per manco que dir, que hagué temps en que la conducta ab el seu sògre el Conqueridor fon molt fel-lona, ¡Justicia histórica! La Corona d'Aragó formada per el Reyne d'este nòm, Catalunya, Valencia, y les Illes, que segons hermosa expressió de Verdaguer, *les cridá a sos braços la tèrra per filles y'l mar se les vòl*, no tenint res que fer en Ibèria y no cabent en els territoris dits, passá la mar y s'apoderá de Sicilia, Nápoli, Cerdenya, y de tal manera senyorejá el mediterrani, que Roger de Lauria, el admirable almirant de Aragó, li escrivía a Pere'l Gran, y día, que'ls peixos, pera poder nadar per la mar, teníen que portar les barres de sanch en el llom.

Pero encara era xicotet este teatre pera la glòria d'aquella Corona, y aragonesos, catalans y valencians, arribaren al Impèri Grèch y el senyorejaren; admirable empresa a la que no se li igualá ninguna de les cantades per la trompa èpica, y ab llurs detalls, verament maravellosos, tan pòch coneguda es; per cèrt que Roger de Flòr, son capdill, cremá tots els navilis que havíen carreat les gents a aquelles tèrres. Mentres tant, la mija lluna de plata sobre camp vermell seguía flamejant en les almenes de l'Alhambra: es necessita que a Castella s'unixca Aragó, pera que Ferrant, al front de aragonesos y

castellans, la conquiste, la torne cristiana, pròp de dos sigles después d'haver segut sojugsats els alarbs en els territòris de la conquista Aragonesa.

Precisa destruir llegèndes y que tot el mon sapia que Issabel s'assentá en el trono de Castella, perque Ferrant ab els seus súbdits li'l va guanyar, desbaratant als partidaris de Na Joana, tal vòlta mal motejada la *Beltraneja*; aixina com també, que la Reina Catòlica, si be era una excelent senyora, res tenia dels extraordinaris talents ab que alguns autors la pinten: el verdader gènit polítich d'aquella còrt, y encara de les distintes d'Europa en aquell moment històrich, era el del Rey Aragonés, que cavalleresch, va fer posar el célebre mòt de *Tanto monta, monta tanto*, y adoptà per empresa el féix de flejes, a lo que no correspongué la catòlica senyora y els seus cortesans, que sempre miraven de cèrta manera als que ells tenien com a extranjeros, als súbdits del seu marit. Comparem, al ferse la unió, lo que representava cada Corona, y es vorà quí es el que pòt parlar més fòrt.

La falsetat més gran que les històries nos contenen y els poetes ab tot gènere de metro celebren, fins Verdguer en son inspirat y hermós poema *l'Atlántida* li dedica un cant, y cregau qu'ens dól tindre que dir qu'es inexacta tan patriòtica y poética llegenda, pero hi ha que tornar per els furs de la veritat y recabar pera nosotros lo que de glòria nos tòque; la venda de les jòyes de la Catòlica Issabel pera comprar les carabèles que varen descobrir América, no es veritat; es una faula inventada per Ferrant Colon, fill del descubridor del nou mon. La Reina no podia fer la venda de les seues alaixes, perque les tenia donades en penyora a Barcelona y a Valencia, per els diners que els Jurats d'estes ciutats li váren deixar pera els gastos de la conquesta de Granada, y per cèrt, que pera la entrada triunfal en ésta, va demanar la Reina al Consell de nostra ciutat li deixaren la corona, que después del acte solemne retornaria al depòsit. Galant y rumbosa Valencia la enviá a la Soberana, fentli gracia de la quantitat de que responia, en albricies del trascendental y gloriós fet de arrancar de mans dels sarrains l'últim baluart que'n la Península aquells tenien.

Quant Colon ya havia deixat el campament de Santa Fe, desilusionat y cansat, después de set anys de inútils gestions entre els cortesans de la Reina castellana, Ferrant l'enviá a buscar, y, clar que sí, ab intervenció de Issabel es fan les capitulacions ab l'atreveit mariner, les que per cèrt firmá l'aragonés Joan Coloma, secretari del Rey, y no Gaspar Gricio, que ho era de la Reina. El cavaller aragonés, mícer Luis Santangel, escrivá de raciones del Rey y son conseller, proporcioná de son peculí lo necessari pera la expedició, segons consta en documents custodiats en l'archiu de Simanques, que pròven plenament lo que abans hem dit: que la venda de les jòyes era una faula, y que als del Realme Aragonés els correspòn la glòria del descubrimient d'América.

Atre assunt històrich reclama nostre estudi y es la lluita, a millor guerra, entre l'argiduch de Austria, Carles III de Valencia, ahon reiná después d'haver jurat els furs, y del incendiari Felip V de Castella, IV de Valencia, que nos els arrebatá, y les

conseqüències en nòstre Reyne. La tasca no es molt llaugera, pues els historiadors, uns per ser partidaris del francès y atres per la pòr a son implacable rencor, han callat molts fets y mentit en atres; aixina que pera depurar la veritat, hi ha que acudir als archius en busca de documents y als dietaris de notícies.

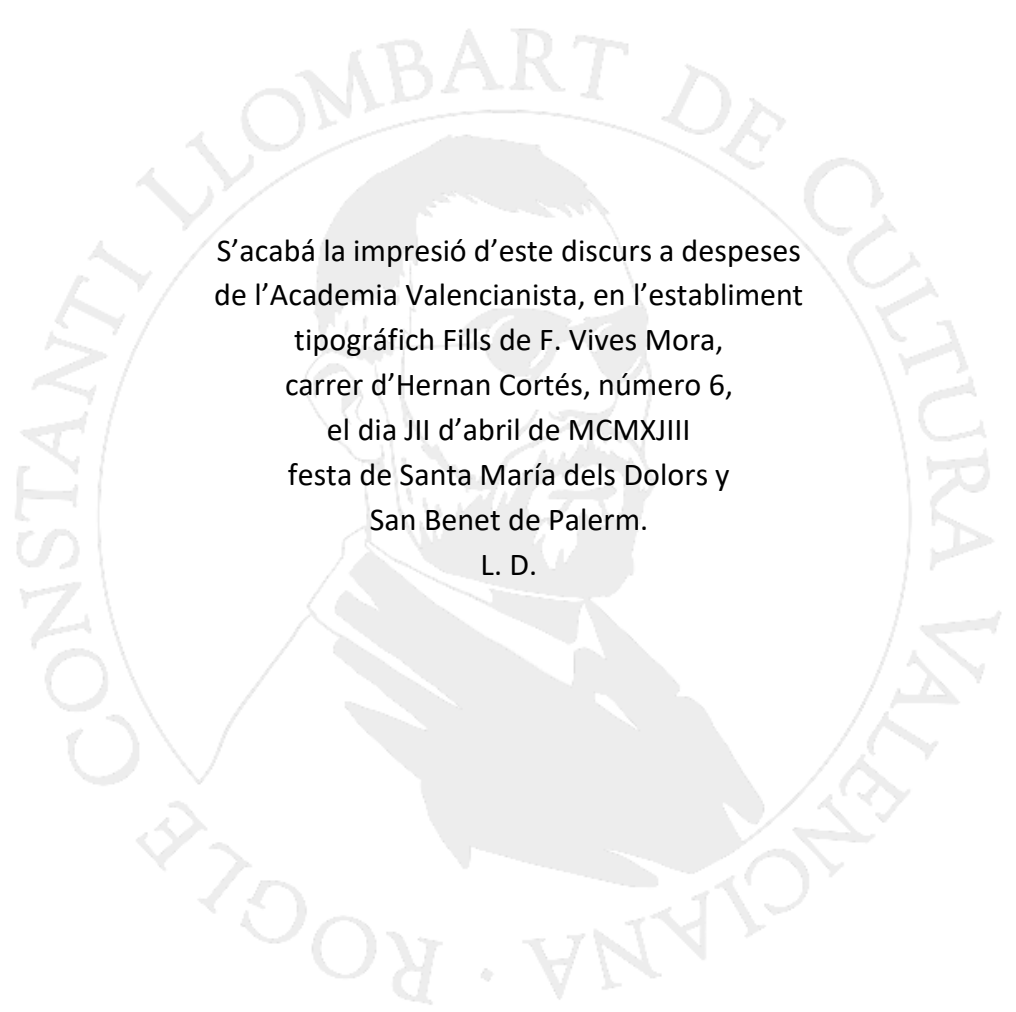
Precisa donar á conèixer el comportament fel·lò del Rey y llurs secuaços enemichs d'este Realme, contra'l que ferament es va ensanyar, com si els valencians per cónter de súbdits foren gent abyècta y miserable; que tot hòme sapia els rencors y crueldats del vengatíu monarca, el plantejador de sistema absolutiste, exòtich en España y especialment en estos Reynes. A ell li deu Valencia l'haver deixat de ser la primera ciutat, no sòls de España, si que de Europa, com digué Cervantes, segons abans férem esment. Ningun fill d'esta tèrra podrà deixar de malair el seu nòm.

M'en adone, de que m'ha fet massa llarch y rato ya que tal vegada estiga fastidiantvos; perdoneume, senyores y senyoretetes, que acabe en seguida, pero no sense pregarvos, que vòstres llavis de ròsa s'esclaten, pera parlar el valenciá; si aixina ho fereu, podríem dir que les flòrs parlen l'idioma dels àngels; la suau llengua valenciana, articulada per vòstra boca, sería, no ya dolça, sino enxissadora; vòstra conversa sería música, ab la que vòstres interlocutors quedaríen subjugats, encara aquells que no la enténen. Huí ya no es de tò el parlar el castellá, pues en cèrtes esferes abans el francès y hara l'inglés, es lo que priva; en nòstra ciutat hasta les porteres, sense ducte per voler acostarse als senyors (y cònte que a ningú vullch ofendre), intenten parlar l'idioma oficial, destroçantlo horriblement y resultant una parla ridícula per la mescolança que fan dels dos idiomes; y també hi ha persones de posició que, per més que presumixen de llenguaje corrècte, s'els conéix a la llegua que son valencianes, per els molts valencianismes de que fan us. Deveu tíndrer present, que'l valenciá té tan aristocrátich abolench com cualsevòls de les atres llengües: en ell no sols parlaven nostres Reys y llurs cortesans, si que també era la llengua cansilleresca, açò es, ab la que's dirigien a les demás còrts de Europa; d'ella es valgué nòstre gran Sant Vicènt Ferrer pera evangelisar, y en ella parlava ab el Papa, Reis y magnats: en ella s'espresaven els dos Papes valencians que han regit nòstra Santa Iglesia, empleantla hasta en la correspondencia familiar; conque ya veeu ¡si es aristocrátich el parlarla! Parléula, pues, hermoses dames, y doneu eixemple a les demás gents, algunes de les que vos deurán agraiment, ya que huí, per imitarvos, torne a dir, parlen la que no posseixen, resultant un castellá ridícul, plagat de valencianismes. Més avant, si aixina ho feu, si aplega a instaurarse nòstra personalitat regional, com no pòt menys de sossuir si tots cumplim en nòstre deurer, mereixeréu memòria excèlsa; pues ú dels elements que a eixe remat nos tenen de portar, es la llengua.

Jóvens de la Acadèmia Valencianista, ¡avant!, ¡a treballar!, ¡a estudiar la llengua, a investigar la història!, a ensenyar als alts y als baixets a proclamar nòstres glòries y nòstre valdrer, pera alcançar el llòch que'n la història nos correspòn y posar a Valencia

en la situació que al present deu tindre, tornant a ser aquella de la época foral, per uns codiciada, per atres envejada y per tots enaltida.

HE DIT.

S'acabá la impresió d'este discurs a despeses de l'Academia Valencianista, en l'establiment tipogràfic Fills de F. Vives Mora, carrer d'Hernan Cortés, número 6, el dia JII d'abril de MCMXJIII festa de Santa María dels Dolors y San Benet de Palerm.

L. D.

Resenyes en premsa

Diario de Valencia, 20/02/1914,
pag. 5

La Correspondencia Valenciana, 20/02/1914,
pag. 3

Pro - Patria

Día gran y esplendorós fon el de ahir pera les Lletres valencianes. Els joves valencianistes del Centro Escolar y Mercantil donaren prova patent de lo que valen y lo que poden,

A les sis de la vesprada doná comens l'anunciat acte lliterari-musical valencianista, ocupant la presidencia lo distinguit lliterat En Francesch Martínez Martínez, a quins costats estaven lo president de l'Academia organitzadora del acte, En Joseph María Jiménez y lo diputat provincial En Joan Pérez Lucia.

Concedida la paraula a En Francesch Rocher, este, en párrafos molt oportuns, feu la presentació de l'Academia al públic, saludant a este en nom d'aquella.

Lo competent artiste En Joan Sanchis Bolós feu un estudi critic molt acabat de la grandiosa tasca realizada per lo pintor valenciá Joan de Joanes.

No tenim res que dir dels poetes: tots estigueren sublimes, inspirats; Zaragoza, Miranda, Puig, Ibarra, Peris, pero sobre tot este últim, mereix un elogi especial, pues ses vibrants estrofes arrancaren del públic repetides explosiós d'aplausos.

Lo president, En Francesch Martínez, pronunciá un atinat discurs en el que tingué notes de profunda erudició y de gran energía.

Per últim, En Joan Pérez Lucia dirigi al públic breus y brusentes paraules, que posaren digne remat a la sesió.

La part musical, encomanada a la secció instrumental del Centro, qu'inaugurava ahir públicament la seua tasca, demostrá lo molt que ab lo temps arribará a fer.

Además, el Sr. Climent, tocant al violi "Adiós a la Alhambra", y el Sr. Salvador, cantant "Tannhauser", feren també pasar al públic moments deliciosos.

Sentim no poder ser més extensos dedicant a ia solemnitat d'ahir l'espai que 's mereix; pero no volem terminar sens dir que l'acte valencianista d'ahir es una mostra evident de que Valencia renaix, porque la joventud, ab lo seu ardorós entusiasme, se dedica a fer patria, fent-se cada valenciá un ver valenciá.

Y no podrá menys de tindre éxit en la seua empresa, ya que ésta te una doble y sublim protecció: les barres de sanch y foch de la Senyera y lo mantell amorós de la Regina de Valencia, la Mare de Deu dels Desamparats, que entrellasades en preciós conjunt, presidien lo brillant acte ahir celebrat.

El Centro Escolar y Mercantil

La Academia Valencianista, constituida en el Centro Escolar y Mercantil, celebró anoche una velada, que fué brillante demostración de su vida próspera, y tuvo ambiente valenciano, demostrativo del gran cariño que tan simpática agrupación consagra á la tierra.

Asistió numerosa concurrencia. La sección instrumental del Centro, que por primera vez se presentaba en público, interpretó de una manera magistral un bonito vals titulado "Quand l'amour refleurit".

El Sr. Rocher hizo la presentación de la Academia en un ameno discurso, pronunciado en valenciano; entonó un canto á la *terreta*, y terminó dando un viva á la Academia y otro á Valencia. El Sr. Salvador cantó con gran delicadeza y afinación una romanza de "Tannhäuser", con letra valenciana, siendo acompañado magistralmente al piano por el Sr. Burgos.

El Sr. Sanchis Bolós habló con gran erudición del inmortal Juan de Joanes; los señores Climent y Segura interpretaron en el violín y en el piano el "Adiós á la Alhambra". Los Sres. Puig Espret, Ibarra y Peris Gómez leyeron inspiradas poesías.

La sección instrumental ejecutó "L'entrá de la murta", y el Sr. Martínez y Martínez, que presidía, pronunció un discurso elocuente, rebotante de ciencia y de amor á la patria chica.

El Sr. Pérez y Lucia, que llegó en aquel momento, dió cuenta de la reunión celebrada en la Diputación provincial, á la que acababa de asistir, mostrando la indignación que la conducta del Gobierno en el asunto del ferrocarril directo había producido. Expresó también el criterio unánime que existía en la reunión, llegando á ofrecer la dimisión todos cuantos ejercen cargos oficiales si el Gobierno no accede á las justas pretensiones de los valencianos.

Todos los oradores fueron aplaudidos con gran entusiasmo.

En el Centro Escolar y Mercantil

Se celebró la velada que la Academia Valencianista del Centro Escolar y Mercantil había organizado. El público era numeroso y distinguido.

El amplio salón se hallaba profusamente adornado con plantas y flores. En el fondo, con la Señera, se había formado un dosel, bajo el cual se hallaba la imagen de la Virgen de los Desamparados. Todo el adorno, una verdadera obra de arte, se hizo bajo la dirección de los artistas Sres. Badenes y Sanchis Bolós. Presidió el acto D. Francisco Martínez y Martínez, sentándose con él en el estrado el Sr. Rodríguez Dalmau, el diputado provincial Sr. Pérez Lucía y los Sres. Jiménez Fayos, Miranda, Rocher, Peris, Puig y Zaragoza.

Dió principio la velada con un elocuente discurso, en valenciano, del Sr. Rocher, haciendo historia de los trabajos realizados por la Academia, y terminó dando dos vivas: uno á Valencia y otro á la Academia. Los Sres. Zaragoza y Puig, leyeron dos inspiradas poesías tituladas *En l'horta valenciana* y *Renaiximent*, respectivamente. El señor Salvador, cantó la romanza de *Tannhauser* (letra en valenciano), acompañado á piano por el maestro D. Rafael Burgos. El Sr. Sanchis Bolós leyó un estudio crítico del inmortal pintor Joan de Joanes. Todos fueron muy aplaudidos.

La segunda parte dió comenzo con la interpretación á violín y piano, del «Adios á la Alhambra», por los Sres. Climent y Segarra. Después leyeron poesías los Sres. Miranda, Ibarra y Peris, siendo premiadas con calurosos aplausos.

En esta velada hizo su debut la nueva sección de guitarras y bandurrias, de la que forman parte los Sres. Vicedo, Aguirre, Martínez, Rico, Vives y Domínguez, los cuales interpretaron varias obras, que merecieron la aprobación de la concurrencia. En el intermedio de la primera á la segunda parte se proyectaron con el «Epidiascopo», las principales figuras de la historia de Valencia.

El presidente pronunció elocuente discurso, en el cual se ocupó, á grandes rasgos, de la palpitante cuestión de la ortografía valenciana. Fué muy aplaudido.

Felicetamos á los organizadores de esta velada por el éxito alcanzado. Continúen trabajando con el mismo entusiasmo para propagar nuestras glorias.

Ayer tarde dió el Centro Escolar y Mercantil otra prueba de vitalidad con el concurso de esalto que celebró, organizado por la sección de Gimnasio y Esgrima.

Gran número de congregantes y socios ocupaban la amplia rotonda donde el concurso se celebró. Formaron el jurado los Sres. Martí Alonso, Alfaro Ribera, García Guijarro y Peris Gómez.

El concurso fué muy reñido, viéndose el jurado en gran aprieto para otorgar los premios.

Resultó campeón D. José Platón, á quien se otorgó el primer premio, consistente en una artística copa de plata. El segundo premio se concedió á D. Enrique Gargallo y el tercero á D. José Gay. Los demás concursantes demostraron también gran agilidad, por lo que fueron muy felicitados.